

ספר הרקמה

תברו בלשון ערבי הרופא והמרקיק רבינו

יונה מרון אבן גנאה

ומתורגם עברית מאת החכם יהודה אבן תבון.

הוצאתו עתה לאור ע"פ כתבי יד אשר באוצרות ספרי פאריס

אני

דוב גאלדבערג.

מתוקן ומוגה ומצוינים כל הפסוקים על מקומות מושכותם

על ידי

רפאל בן שמעון קירכהיים.

הועתק והוכנס לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ז

ונספחו אליו הערות והוספות מאת המגיה ומאת החכם יצחק בעטר בעל תורת אמת ועוד מקצת חקירות והשגות מאת החכם המפואר שמואל דוד ליצאסו יחזה דעת בפאדובה.

פראנקפורט

תרי"ז

This Sefer has been made available by:

5314 13th Avenue
Brooklyn, NY 11219

TEL. (718) 972-0777

FAX. (718) 972-0178

A deluxe bound copy of this sefer is available at:

Biegeleisen Hebrew Book Store

4409 16th Avenue

Brooklyn, N.Y. 11204

(718) 436-1165

הספר הזה צולמה על ידי אחים גאלדענבערג

וניתן להשיג ממנו טופס מכורך, במחיר סביר, אצל:

בימ"ס ביגלאיזן

4409 16th Avenue

(718) 436-1165

קול תורה.

לכבוד גבר חכם פאר עמו, נודע בישראל גדול שמו,
שוע ונריב איש אמונה, חמר מנוע הכהנה,
הטפסר הגדול הר"ר אברהם כהן נרו יאיר כשמש ממזרח.
מקום משכן כבודו פארים הכירה.

הן היום הנה בנפשי עוז הרתבתי
מנחת רש מפרי עמי לה הקרבתי
כפי מן ערבי, לא כפי רום תהלתך:
רוב צדקותיך בזכרני תעלינה,
ובקרבי קול תודה לה תשמיענה,
עצום מספר פרשת גדלתך:

דגל חסדך על עם אביון הרימותי,
בעיר כלילת יופי בית מדרש הקימותי,
להרים קרן התורה ירדה פלאים:
שם זרמו עבות גשמי נבכותיך,
בקדש דרכך, נודעו עקבותיך,
להחיות רוח שפלים, להרגין נדבאים:

כפלג בציון מעיני ישועה בקעת,
סביב לבארך עץ חיים גמעת,
לה שרשיו יפרח מריח מים:
אשריך אברהם! אב המון נקראת,
בהן צדק לעולם מאד נתעלית,
יתר שאת ועז לתושיה כפלים:

* * *

ועתה בנדיב לבך הגדלת כוזמות,
היית בעוזרי להוציא אור תעלמות,
ספר רקמה לרב יונה גדול פנפים:
על זה יודעי לשון כבודך ירימו,
נבונים עמרת צבי על ראשה ישימו,
ברכתם שי יזכילו מלא חפנים:

ברוך אשר לא השבית לשפת עבר גואל,
הקים גביר פאז בדור הנגיד רב שמואל,
כמוך תמד דורשיה ברוח גדיבה:
אור תפארתה עוד יהל שבעתים,
הוד יפיה יפיץ פאור גנה קרנים,
לא תלך עוד קדרת שמה עזובה:

בתשואות חן כוננתי שיר על יתרה,
ויקר שמך אשית לראש רקמה ככתרה,
לעיני נבוגי עם לכבוד ולתפארת:
כלתה נפשי לשחר פניך בתשורה,
תערב לפניך ותבון כמור וקטורה,
אתה כהן לעולם תעמוד למשמרת:

יובל שי בנפש להבה, למנחת זכרון מוכרת אהבה,

סאת

רוב בער גאלדבערג.

אוכור המגיד, מעת אשר חכמי בני ישראל ודורשי פקודת ה' לא יצטוו עוד כל ימי חייהם נמי ים התלמוד האדירים, והם ולעיריהם אזהרים למוע ככל עלי יער החכמות והעדיים, בתולה לנו תוציח מחכמות אנומינו נימי קדם, אשר הלבנו גם הם כשנילי הידיעות בזמן אשר חשך ואפלה היה בארצות העערב, והם אצני השם אשר חיו בערי הכנרניא, בארץ מצרים ובספרד תחת מעצלת הערביים, ועלו להשכיל עד למעלה בחכמת הלשון והסגיון והתבונה והכרפואה. ונביהם אשר קמו אחריהם וכדור הקרוב אליהם הלכו בעקבותם וננו יסוד חכמתם על יסודם, והם פרחו על מי התבונה עד כי נצאו ימי גלותם והכרות השיגום והבלות רבות אפסוס, אז כחמטעו הידיעות אחת לאחת ואין שיוך רק התורה הזאת עם התלמוד ופירושו, וחבורי הראשונים אלו ועולטלו מיד אל יד עד כי הוסגרו במחסר ונתי כללים הוחנלו ולא נגה עוד אורם אלינו והיו כעסוף נוספ. — אך לכל זמן ועת לכל חפץ, וקם דורנו דור דעה והזמן הופיע אשר אומר לחבורים היקרים ההמה, תלמו מעסגר, כי נאה אנת גאולתכם, אנת פקודתכם עשינת עולמים. וילאו כבר מקנריהם מספרי ראשי המדקדקים אשר אמרו ללזוננו קום אל מתוך ההכנה: ספרי ר' יהודה חייו, מחברת טנחם בן סרוק ודוכא, מחברת הפרחון, פחרון תשנים מלות לר' סעדיה גאון, ס' השם וס' שפת יתר להראב"ע; ומפירושי החורה, פירוש הקרן על שמות ומגלת אסתר להראב"ע, פי' רד"ק על בראשית; ומחכמת עיונית: ס' האמונה הרטה להראב"ד, העתקת העורה ומלחריז, פירוש הכספי והכרזוני על העורה נבוכים, ס' יקוה העים לר"י אבן תבון; ומחכמת החכונה: ס' העבור לר' אברהם בר חייל, ומלכד אלה עוד קנולי העתקות אונות לאין מספר אשר קבלו חכמי דורנו בכבורי העמים ותמדת כרמים ובחכמי ליון ובתי האולר ותחלוכי לנא ובספרי אסופות כאלה. וגם חכמי העמים אשר לא טכני ישראל המה שבו בספרי קדמוניו הכתובים בלשון ערבי וקטבו מלימות מפרוזי רבי סעדיה גאון ורננו יונה ור' תנחום הירושלמי. —

גם אכני מילדי העברים זה דרכי נקדק לטהר העומדים מקנריהם טמזן ודופי ולהלטיש אותם מחללות למען ינאוו טהורים נעדת ה' בקהל קדושו, ולכן כחשר הקרה ה' לפני ספר הרקמה לר' יונה בן גנאח אשר נפשי חשקה בו זה ימים לא כנירים, לא אלותי ולא שקטתי עד אשר ילא לאור וישמחו אזהבי לזון עבר כנגדי רקמות החמודים האלה. ותחם בני עמי! אל תשמעו אל קול הסכלים והטפשים אשר נתייהם מלאים זהב וכסף ואומרים אל המוואיאים לאור חבורי קדמונים: „מה לכם תדכוו את אחיכם בחבורים אשר כבר שבענו טעוסם ותכלנו את פריהם, הלא את כל חמדתם לקחו הדורות הנאים אחריהם והם הראבו את כחם ועגלטי, ולמה תרגיזו ארץ ועלומיה לעורר ימי עולם אשר תחיייתם לו לעור ולא להטויל?" כי לא מחכמה פערו הנוערים את פיהם וזה דרכיהם ככל למו. כי זה דרך כל חכמה וקנין וענין, כל איש ואיש אשר יולד על ברכם ויונק מחלבם ילך עשיל אל צביל וישג מעלה אשר לא השיגו הוריו ומולידיו, כי הם סקלו המסלה למען ינאוו הנאים אחריהם אל החכמות פטיטה, וכל ערשי הידיעות אשר שאלו האבות בענב ויגיעה, פרחו פרח ימי נביהם והם קלרו את פרי עמל אבותם; וזה גם תהלוך לשון עברי, הערשים והנעמים אשר נעטו ר' יהודה חייו ור' יונה בן גנאח בכרם ישראל היו לגנן חדרת להקטמים ולבנאים אחריהם והם אכלו יגיעת אבותם והלליחו בעבודה אשר החלו אחריהם; הלזה נאשר, דברי האבות ר"ה הם לנו? אם יאמר איש אל תיקלדום ואך הניח יסוד חכמת ההנדסה ונבלו עוד נחיה בחכמה הזאת, מה לך פה, כי ישנת, וכבר אכלו אים? הכי נאכד ספרי ארסטו על הטבע בעבור כי רוב דבריו בטלים ומנוטלים כעת? הלא כל עם ועם אל חכמו ידרוש ואל זקני דור ודור, אף אם אין עוד רוח בהם, ולמה נגרע אנוחנו ולא נביע אל מקור חכמת חכמינו ולהחיותו כיום הזה? זאת תאזנה בכלל על החבורים אל ימי עפר הקדושים אשר הקיעו והריעו אזהבי החכמה וקדמוניות ישראל מנתי כללם, ועתה אדבר כפרט על החבור היקר הזה אשר חכמי כותן לפניכם היום, וזוטר כי זה המקרה קרה לכל ספרי חכמי ישראל הנכתבים בלשון ערבי, אשר למיעוט ידיעת הלשון הזה ליסודים היושבים בארצות הנוברים לא נתפשטו חבורים האלה וכשאר כחמה גנוזה בידי יחידי סגולה — אף אם קלחם נעמקו ללשון הקדש — וזאת הסנה כי נאכדו עתתנו כמה זמנה חבורים מספרי ר' שמואל בן חפני ור' שמואל הנגיד ור' גידל ור' כחי ור' סעדיה ואחרים, והנאים אחריהם קמו וזרעו ארועיהם על אדמתם ועזו גנות וזכו מיינים ולא זכרו הראשונים אשר עמוסם שבעו טוב, ומרם עושים נאמונה וקרלו

הענין הנ"ל על מה העמיתוק מחזורי זולתם, ורק ס' האמונות והדעות וס' חובות הלכתות וס' המורה וס' הכוזרי לגודל חנייתם והוד תפארת מחנריהם הם לנדס נאשרו מיתר הפלטה והגם היום כירי עם ועם. ולכן נחזיק טובה לר"ק אשר און וחקר ואזנ מנאר הפירוש שרי הדקדוק ר' יהודה חייג ור' יונה גנאח, כי בלעדו נאכחו הם ופריהם, והוא עשה עימה בלולב נקטמחם ודבסם כמו אשמר עליו חכם אחד, "קמחא טחינא טחינן". ואם רוב דבריו נמכללו ורששים לא לו המה ונלקחים מחזורי ר' יהודה ור' יונה וכמו שכתב עתה נעלמו כפתיחת ספרו, ככל זאת יראה הקורא כמה דברים נחמדים נמלאים בחבור הזה אשר לפנינו בדקדוק הלשון בפירושי המקרא ודברי חז"ל אשר לא העתיקם בר"ק אשר ירש את כל כבודו וגדלו. ולכן לא יאמר אדם עוד חבורי הראשונים המה למומר, כי דרך כל מעמיק דבר מן הדברים כדרך מלקט שבלים ופריחים מן שדה לא לו אשר לא ילקט רק לטלח בטנו כי ירעב ויקטוף אורות אשר נחמדו רק למראה עיניו, ואחרים יבואו אחריו כמעטול אחרי הכולר וימלאו די והותר לרוות נפש. ובאשר נגלו בספר הרקמה הזה דעות וסברות נחכמת הלשון ובנאורי המקראות אשר נתפסו בזמננו כדבר החכם, אף כי אמת הר"ק נפתחת ספרו מכלול, "שיש בהם דברים הרבה נאלץ ללוקח וישלמד האמור בתלם מה שיצטרך לו", כמו כן יגלו עוד מטמוני מסתרים כדרך כינה את חכמי זמננו לא יתראלו נמלאכתם ולא ירפו ידיהם להנחילנו ירושת אבותינו. —

והנה החבור הזה העמיתוק טולאזו לאור החכם דוד גאלדנברג כ"י מן כתב יד המונח בפאריס No. 490 וערך העתקתו עוד הפעם למול כ"י השני אשר מס No. 473 ובתב לו כל השנויים על ספר, אכן רוב השנויים הללו אינם כי אם השמטות אשר השמיט הכותב הראשון או האחרון ולזה שאלתי אותם בזה הרקמה בלתי אום להם כונים להברי הר"ק והמעט מהם ובפרט בעמודים הראשונים היכן להם יד העולות לאור והנחמים כמו אביו. ועל אודות מקלת מאמרים קאים להבינם ויכיר בהם חסרון דבר או טעות כתבתי בפעם שפעם אל הג"ל לעיין היטב בשי הכ"י, ועיין ולא מלא דבר מאומה למלאות החסרון, אשר על כן קרוב לי לגזור אומר כי כל הכ"י האלה הן אל 473 N. הן אל 490 No. נעתיקם עכ"י אחד ושכתבתי כיון דעל על. והסופרים מעלו מעל דברי המחבר מחסרון ידיעה או מהתראלות ידים ובהם האגרות והחברות הרבו להכיל, ותקנתי הכל כפי אשר חנני ה' דעה, וליינתי העלות היתרות בסטן () והחסרות בסטן [] למען יכיר הקורא לטי הם ויעשה בהם מה שצדק חפץ. ועל האגרות בעקראות שמי עיני עליהם לתקן ולא העירתי עליהן כי רבים הן, אך במקום סבורך ובמקום הנראה ויכיר לעיין שהיתה לפני המחבר נוסחא אחרת בעקראתי קדש לא אלתתי את ידי לתקן והעירתי על נוסחתנו. כל דבר קטן שבוספתי בחבור לבאר הדפסתי באותיות מיוחדות — הנקראות אותיות רא"י — למען לא יתערבו דברי עם דברי המחבר, ולכל דבר גדול שמי לו מקום בתוך הערותי. על המאמרים הקאים העירתי בלכתב וגם אלתתי עליהם ליודעי לשון, ובפרט אהובי החכם יחאק בענער, בעל תורת אמת, עמד על ימיני לסעדי, והערותי המשכילות ימלאו חן לפני מניני דעת, ואשלים לו בזה תורה — כי זה פרי עמלו — לעיני בני עמי.

עוד היה לסעדי הספר היקר כמעשה אפד להחכם האשדי, ונא לידי כאשר כבר הודפסו כ"ד שערים הראשונים ולכן קבנתי באוריו והאגותיו על השערים הראשונים האלה ואחפתיים הניחה בהוספות אשר בסוף החבור, ואשר באוריו והאגותיו העמדתי על מקוטסם הראוי להם בגוף החבור, ולא הריעותי מן הספר ההוא רק הנוגע לדברי ר' יונה, אף כי כל דבריו קודש קדשים הם לה' וראויים להעלותם על מצבה הדפוס. וקראתי בס' שנתת שי כי ר' אליעזר דר אברהם חנר ס' מן דוד אשר השיג בו על ס' טעשה אפד, אך לא ראיתי ספר זה ואיננו בעירי ולא ידעתי אם דחה גם האגות על האשדי על ר"י כמו שדחה את האגותיו על רד"ק. וכן איננו מלוי בעירי הס' הכנכד Thesaurus אחר געונויים והעתיק בו העתקות רבות מן ס' השרשים של ר' יונה.

ולאף עליו עוד אגלה נקלה את דקת החכם אברהם בהן בפאריס כנודע לעמוד לטיין אבינן וחסקיו עברו ארמות ישיס בקרית דוד, כי הוא הוא אשר ערך את יונה טעולות ים השבחה, ומכספו וזהו כנב ואמר לטפון הגלה. על זאת החכמים יהלכו, וה' יברכהו ויגדלו לעולם ועד. פראנקפורט על המיין חדש מרחשון תר"ו לפ"ק.

פראל בן שמעון קירכהיים.

תולדות רבינו יונה.

מן קורות ותולדות וארץ מגוריו של ר' יונה לא ידענו דבר, מלבד מה שספר לנו בספריו, והמקרה הזה קרה לרוב חכמי ישראל, אשר קורות חייהם ותהלוכתם עלי אדמות נדמה נדמה בתהפוכת הזמן, ורק רוחם ומדעם, מחשבותם ורעיונם קמו נצנו בחצוריהם אשר הניחו לזרכה בקרב הארץ. והנה החכם המפורסר שלמה מונק בפאריס כבר הפיץ בשנת 1851 הקדמת ר"י בלשון ערבי עם העתקה גרפתית ולוה אליה הערות שונות ומועילות על תהלוכת לימוד הדקדוק ועל חכמינו אשר גדלו והגליחו בחכמה הזאת מומחה השביעית לד' אלפים, על ספרי הקראים וידיעתם, על תולדות ר"י וחצוריו ועל קורות ר' שמואל הנגיד וזכו ר' יוסף הלוי; על כל אלה כתב בעולם חכמתו וידיעתו, וכאשר ספרו זה אשר העתיק גם ללשון אשכנז החכם פירסט, "בעלי המזרח" הוא צידי רוב חכמי ארצנו, לכן לא אריק את כל חצורו הזה עוד הפעם מלשון אל לשון. רק הלך אל העינה לשאוב מצורו מה שנוגע אל ר' יונה ואוסף צו כהנה וכהנה ממה שמנאתי בספר הרקמה אשר עמלתי צו להפיצו בישראל.

רבינו יונה, המכונה בלשון ערבי אצו אלוליד מרואן אצן גנאח, היה מקום מושבו בקרטצה אשר בספרד¹ ונולד בשנת השמינית לר"א (990 — 985) וזה העלה החכם מונק ממה שכתב (רקמה 185) ,וכאשר גזר האלהים בגלותנו מקרטצה אל סרקסטה מפני המלחמות אשר באו עליה; כי המחבר היה בזמן ר' שמואל הנגיד, כאשר נאמר אחרי כן, והוא צרח למליקה, "לאחר שנפסקה מלכות בני צן אביעור וגזרו סרני פלשתים ונדלדלה מדינת קורטצה וצרחו יושביה, יש מי שצרח לסרקסטה — ועוד זרעם שם עד היום — ויש מי שצרח לטליטלה — וזרעם כבר שם עד היום" (ס' הקבלה להראצ'ד), וזה היה צלי ספק בשנת 402 לחשבון הישמעאלים — 4772 — כאשר זולימן צן אלחכס וחילו הצרצרים צרו על קרטצה והצצר והרעב כצד צעיר, ולכדוה בשנת 403. וסופרי קורות הערבים כתבו כי מספר גדול מן יושבי העיר צרחו משם צעת המצור (דה"י מן אצן אלאהאח כ"י) ואז צרחה גם ר' יונה מקרטצה לסרקסטה, וכבר ילא אז שמע גדלו צעולם צאשר שאלוהו שם פרושי המקראות (רקמה שם); ולפי השערה הזאת היה אז גדול צשנים כצן עשרים או יותר, וא"כ נולד המחבר קרוב לשנת 4752, אצל לא הרצה לפנים, כי צס' הרקמה מכנה את שם רצ האוי אשר מת בשנת 4799 צכנוי, "זכרונו לזרכה", א"כ צהכרח כתב את חצורו זה לאחר מות רצ האוי, וסמוך לימי זקנתו, כאשר אמר (XI), "ולחיות לי עוד לעזר לעת הזקנה אשר השקפנו עליה", ואם נשער כי היה אז כצן ששים שנה, א"כ נולד ר"י צאמצע ממה השמינית לד' אלפים.

¹ רקמה 185, וס' 11 אצור: ועכס אצבי ארצנו ר"ל ספרד, וכן קראו אותו האצרי "הרופא ר' יונה צן גנאח מקרטצה".

ר' יונה ירד צנונות החכמה וימלא אותו רוח אלהים בחכמה וזדעת, ויהגה צהרת אלהים, בספרי התלמוד ובספרי לשון עזרים וערבים בהגיון ובחכמת הרפואה¹; גם חכמת השיר והמליצה למד צנערותו לפני המשורר יצחק בן סהל (רקמה 123), אכן משך את לבו מונסה כאשר ראה כי לא נלחה עליו רוח גבורה בדרכי השירים, כאשר אמר (סע 185) „שחתם יודעים שהשיר אינו ממלאכתי והפיוט איננו מעסקי ואינני מתיחס אליו ולא ידוע צו²“, אך אמרתי צימי הצחרות חרוזים הם ומלאים אלני וגודעים ל³“. חכמת הפלסופיה הידוע בזמנו לחכמת אריסטו לא מנאה חן צעניו³ כנראה מצאורו על הפסוק עשות ספרים הרבה אין קץ (סע 161), אכן עולם שקידתו וחרירתו מימי עלומיו היה במקראי קדש ודקדוק לשון עברי, וכנראה מההערה אשר כתב החכם עוזיאל בהערתותיו מזקני לה⁴ (127) היה רבו ר' יצחק בן גקטליה⁴. דקדוק לשון עברי הלך בדרך סלולה אשר דרך ר' יהודה בן דוד המכונה אבו זכריה חיוג בפעלים הגחים והכפלים, ויגדלו וינשאהו מכל חכמי הלשון אשר היו לפניו „וסוּך על דברי ר' יהודה צהתי המשפחות הגזרות ולא זכר מהם צהוך ספריו כי אצת דברים צמקום הצורך“ (דברי ר' אבן תבון

¹ וידוע את שמו בין הרופאים הערבים כמו שכתב מונק צסס אבן ביתר וחליבא, וחיבר בחכמת הרפואה כתאב אלתחיץ — ספר כולל הקלר — על השמים הנפרדים ועל המדות והמסקלות הנמלאות בידי המרחקים. — ודע כי רוב חכמי ישראל אשר על פיהם אנו חיים בעדן גן החכמות היו רופאים, והחכמה הזאת נתנה טרף לביתם, ועד דור אחרון אס נתמנה רב ודיין לא קבלו שכר, וכן כתב הרב החכם רבץ בנגן אבות „וידוע הוא כי תחלת תשמישו לפני חכמים לא היה כדי ליצב צרא, כי נכסים היה לנו ומלאכת הרפואה היה לנו אשר החכמה היא תחיה בעליה דרך כבוד בארץ אדום, אבל בעון הדור גזר צמד באותן ארצות והכחנו כל נכסיו אס — ודי לנו צוה פתח התר צמה שנהגנו בו כדי שתהיה תורתנו חומנתו — וחלו היה מלאכת הרפואה משפיקת בארץ הזאת אשר צתקצנה בו לא בלנו לירי מדה זו“ עכ^ד. ועל מקלת רכני זשנונו הזוכים על מצת הן ומזקיקהם כבף ואין תורה ואין עבודה כבר אמר חכם אחד (עלי הצורה משנת 1849 עמוד 810) כי אין לוקחים אלא שבר צעילה.

² ונראה מזה כי עשה מי שתיים הפיוטים הנמלאים בצדור תלמאן ורזאי תרוזים מרון לר' יונה בן גנח.

³ החכם מונק כתב בהערותיו לרס^ג כי ראה באקספרד מורה הנבוכים נב^י בלשון ערבי, והוא נכתב בחמשים שנה אחרי מות הרענ^ס ובסוף ח^א אחרי דברי המורה „ואחרי כן אצור להבנש עם הפלסופים צמה אצמרוהו מקדמות העולם“ כתוב בעליונו מידי הכותב את הכ^י — אבל לא החליע מונק אס הם באמת דברי הרענ^ס חו נעתקם מדברי זולתו — אלה הדברים בלשון ערבי „ואינני מתפאר להיות היחיד אשר השתל להציג על דבריהם, כי כבר קדמוני צוה אחרים כמו רבינו האי, אהרן בן סרגאדו, אבן גנח, אבן אלעאקי ובן חפני הכהן ור' דוסא וחביו רבינו סעדיה גאון וצרס כלס לבדכה, וגם אכני צעורת אדי אציב עליהם צראשון משני אשר תחלתו ההקדמות“. וכנראה מזה כי ר' יונה כתב מאטר כעד העלמיים בקדמות העולם.

⁴ ורדף הכינוי צמלול בצרש יצק, והחכם סטיינזיידער מצא את שמו בצרוס ר' יהודה בן בלעס עה^ח, כ^י באקספרד (חלון ח^כ 61), ור' עשה בן עזרא בצפרו הערבי הציב חרוז זה משנו — הביאו החכם דוקעס „בנחל קדומים“ אהב והם ישנאו אשלים וילחמו, אשק על יד והם יכו לחיים. גם נזכרו נב^י באקספרד באזהרות אשר חיבר ר' גיקטליה.

בהקדמתו) וכן אמר ר"י (XIII) „ובעבור דעתנו שספרותו היא האמת
 יחלו בעקבותיו והלכנו אחריו ולא חללנו לבוא עד תכלית צינה שזכרו
 והטיב צו“; אך לא כסה על שגגותיו וכחז עליו השגות בספר ההשגה,
 ועל זה חרו עליו חכמי דורו וכתבו השגות על השגותיו¹ כנראה מן
 הספרים אשר כתב להשיב על הקמים עליו, וכתובס החכם ר' שמואל
 הנגיד כמו שכתב הפרחון בהקדמתו „והיה דדורו אדם גדול בישראל
 שמו רבינו שמואל הנגיד חרה לו עד מאד על שתפס את רבו וגלה שכחותיו
 ושגגותיו ומהר להשיב על דבריו“, ועל זה כתב ר"י אכן תזון בהקדמתו
 לס"ה „ויתאזרו חיל למלחמה, להוילא לאור תעלומה, ויהיו מנלחים צמלאכה,
 ויערכו בה מערכה לקראת מערכה“. ור' שמואל הנגיד הוא המקרא
 אשר אמר עליו ר' יונה (ס 185) אצל „הוקנא החולק עלי בשאלית
 ההשגה הוא מייחס קצת העניינים אשר הבאתי אל אנשים מאנשי מזרח
 אשר לא נבראו עדנה“.

ר' יונה היה הראשון אשר הביא חכמת לשון עברי על מתכונתה
 ואל השלמות הזה אשר מתפארים בה האחרונים וכמו שכתב החכם דוקס
 „ר' יהודה יסד דדוק לה"ק ור' יונה הציב דלתיה“ (כחל קדושים 11);
 כלליו וגדריו צנוים על הכתוב בספרי הקדש, על מלאכת הגיון ודרכי
 החכמה (בדרכי בכתב התנולות). המדקקים הערבים היו לו לעינים,
 אצל לא בא אל שערו כי אם זכרון שם סבויהם (רקעה 157). ולו
 העמיק החכם עיונו גם בספר הרקמה לא היה מביא מופת ספרי
 דקדוקי הערבים היו שגורים בפיו מן המשל אשר הביא ר"י (50) „עמד
 הכה את זיד, (כמו שכתמי סם בשמו), כי בכל כלל הדש צעמק הלשון אשר
 הניח בספרו דרש דרש אל הערבים, כי אחים הם, וכשר צעיניו להתנול
 על זה צעיני חכמי דורו כמו שכתב צענין סמיכת השמות שדרך העברים
 לידחק המס אחרי נפלה בהסמך כאשר ידחקו הערב גם כן הא הנקבה
 בקריאה אחרי נפלה ויש שידחקו עוד בה מלה שלמה ואמר: ואל תחשוב
 עלי כי אני מביא דברי הערב ודעותם בלשונותם בספרי זה ובזולתו
 להתחזק בהם על דעת העברים, אך להראות הפתאים וזולתם מן המהחכמים
 אשר הם סבורים צעמם כי הם יודעים והם ערומים כי זה אשר אומר
 שיתכן בלשון העברית יתכן גם כן בזולתה מן הלשונות. — ככל חכמתו
 ורוחצ צינתו לא סמך על השערות ויסודותיו וכלליו והשהדל מימי עלומיו
 להתחזק צעפר הזקיאים בלשון (142) ואמר „כי ייערך האדם אל צעלי
 הגרסא ואנשי הקבלה אשר נעדרו ממנו צפאה הזאת“ (197) ולכן המסורה
 היתה צעיניו ליתד במקום גאמן; וגם לקח לפעמים מופת על הנחותיו
 וכלליו משמוש הלשון בתלמוד (207 ועוד) ומנקודותיו (124) וזה כנגד מה
 שכתב ר' זרחיה בספר הצבא², ומן התלמוד הביא ראיה על גדל מעלת
 החכמה הזאת ויקר ערכה כנגד אנשי דורו המתרשלים צידיעת לה"ק

¹ וגם כדור אחרון כתב ר' מאיר בר' יהודה השגות על ס' ההשגה כמו שהערותי על זה (185)
² על מה שכתב ר"ת שיש לוטר טן כגד שהוא טלית בבינו כבגול תחת סב' כמו
 צעמו בפרדי כתב ר"ז בס' הלכא במדה ח' „ולא הנינותי בנדקוקו זה ולכו אין גורסין
 ללא צמדו בחיק תחת העם וחיין לנו קבלה בנקוד המשנה והגפרא“

„צבצור גחותן צווער אשר יצינו מחכונת התלמוד" וחומר עוד: חבל
חכונת השמוע וסדצור היה להם מן הדצרים אשר מנחשים צהם וכמעט
שלא ישימוה מן האפיקורסות⁽¹⁾ (V).

ר' יונה כתב ספריו הגודעים לנו ואשר קראם צשום צם' הרקמה
צלשון ערבי, וכולם נמללים צאוצרות ספרי אקספרד⁽²⁾ מלצד ס' ההכלמה.

1. כתאב אלמסתלחק — ספר ההשגה — השגות על ספר הנוח והכפל
מר"י חיוג.

2. כתאב אלתשורר — ספר ההכלמה — צו השיצ אחור כל טענות
אשר טען ר' שמואל הנגיד על ס' השגה. ור' יונה נשא מאד מעלת
ספרו זה „אשר נהגלגלו צו סדורים רצים מוסדרי הלשון אשר לא
יוכל המעיין צחכמה הלשון לעמוד צלעדיו“.

3. רפאלה אלתנבייה — ספר ההערה — כתב לאחד מאוהביו להשיצ
לאיש ריבן, לא גודע שמו — על טענותיו צכתאצ אלאסתייה — ספר
השלמה — אשר כתב כנגד ס' השגה.

4. כתאב אלתקריב ואלתסהיל — ספר הקרוצ והישר — לפרוש למתחילים
צחכמת הדקדוק מה שנראה להם עמוק וקשה להצין צספרי ר"י
חיוג. כן כתוב הוכן הספר הזה צראש הכ"י (מונק).

5. כתאב אלתסויה — ס' הסוואה — להשיצ על טענות שונות כנגד
ס' ההשגה.

כתאב אלתנקיח — ספר דקדוק — וחלקהו לצ' חלקים כונו שעשה
אחריו גם הרד"ק, והם:

6. כתאב אללמע — ספר הרקמה — והוא החצור הזה.

7. כתאב אלאצול — ספר השרשיה.

(1) וכן אמר האפרי על חכמי זמנו „ונצמן הזה רואה אני חכמי ישראל וגדוליהם
מתרשלים מאד מהמקרא ודי להם לקרא הפרצה צנים עקרא ואחד תרגום ועדיין אולי,
ואם תשאלם על פסוק אחד לא ידעו מקומו היו וגם יתצנו לסכל מי שיטריד זמנו
צמקרא כי התלמוד הוא העיקר, והחולי כזה כבד מאד צלרפת ואצכנו“ והלרעת הנוצנת
הזאת פתחה עוד לפני מאה צנים צארלנו עד כמעט היתה יד רבני ארץ גונרת להחרים
את הפילוסופי האלחי רבינו עשה בן מנחם זל"ל על אשר תרגם את התורה צצפת נקיח
צלשון ארלנו, וביטיו חכמת דקדוק ל"ע החלה לצלזול מקום צלב הצברים והיה לעטל
צפה הרבנים: כל עקרק רצע ואפיקורס.

(2) ונקובן כ"י צאוצרות ספרי צאזעל במלא אגרת מן ר' יעקב אבן צקודה הסכונה
רוצתן הספרי אורח קוטצמינאל אשר כתב להחכם יוחנן צוקסלדארץ עיוס צ יו צצע
צנת ירוין מרשן ציתן (צל"ד) ונידי החכם כרמולי העתקה מן האגרת הזאת וז"ל צם
„וספרי הר' יונה וצס' הקרוצ והישר וספר ההשגה וספר ההערה וצ' ההצוואה,
הנם צידי עועתקים על ידי מלשון ערבי לעברי“ — ועוד צם „אלו צם
ספריים אשר צידי: ס' הנוח והכפל להר' יהודה חיוג, ערבי ולכ"ק, ס' הקרוצ והישר
וצ' ההשגה וצ' הסוואה להר' יונה ערבי ולכ"ק, ס' הרקמה וצ' השרשיה לצנוצר לשון
הקודש וכמינת יד“, והעמקות האלה לא נודעו מנה צם נעלמים.

יאלה שבעה¹) הנוריו נעתקו ס' הרקמה והשרשים מר' יהודה
לן יאון, והעתקתו מוס' הרקמה נמנחה באולגרות ספרי פארים ופרמא
והעתקתו מוס' השרשים לא נמנחה כי אם צוואדיקאן אשר צרומא והסיר
הזה כתב המעתיק צראשיתו²).

הן נחבתי לך שלישים	על מחברת השרשים
לעזת אחרי אל לדעת	דעת עליון כם וקדושים
היו בלשון קדר נחב —	כים על ספר ומפורשים
העתקחים ללשון עברי	כי היא לאל קודש קדשים
מאל אשאל לעזור כי בו	מסעד ועור לנפשים
ליהודה בן שאול עברו	כי הוא הנדרש לרורשים
הנותן ליעף כח	און וגבורה להלשים.

ובסוף העתקתו אמר³) „ואומר כי ראיתי לספר הזה שהוא ספר השרשים
שלש העתקות העתיק ממנו החכם ר' יצחק ב"ר יהודה כרצונו ז"ל מאלף עד
למר גם הרב ר' יצחק הלוי ז"ל העתיק ממנו גם כן מאלף עד למד גם ראיתי
ממנו העתקה שלישיה למעתיק נקרא ר' שלמה בן פרחון ז"ל העתיקו כלו ואינני
יודע מאיזה מקום היה אך אמר שהעתיקו כפלרמו וראיתי כי זה ר' שלמה ערכב
סדרי הספר והוסיף בו דברים מעצמו שאינם דברי המחבר ממדרשוה ורפואות
וענינים אחרים כפי שעלה ברעחו ולא הברילם מרכי המחבר וכל מי שמעיין
בספר הוא סבור שהם דברי המחבר וזאת חטאת גדולה ועול כי היה לו להעיר
על זה ולזכור את כל אשר איננו מרכי המחבר בפרוש כי אינם מן הספר ועוד
כי הסר מרכיו ומפורשיו ומדקדוקיו ומליצותיו במקומות רבות ושנה גם כן דבריו
במקומות והפסיד מליצתו וראיתי להעיר על זה כרי להציל המחבר והמעייין בהעתקתו
זאת יעמד על מה שזכרתי גם הרב ר' יצחק הלוי⁴) לא העתיק כל דבריו על
סדר כמה שהעתיק אך היה במלקט מרכיו מה שהיה רוצה ומניה מה שהיה
רוצה להניח אבל לא הוסיף על דבריו ולא שנה כמה שהעתיק והעתקה החכם
ר' יצחק ב"ר יהודה הולכת על סדר דברי המחבר יותר משחיהו כי לא הוסיף
על עניני דבריו ולא גרע א' ע' פ' שהיה מקצר המליצות במקומות מעט והעתקתו
טובה מההעתקות אשר זכרתי מפני שהעתיק כסדר ולא שנה ואומר עוד כי ראיתי
שנמלט למחבר הספר הוה משער בחר בנין הנפעל שהוא כסף נבחר לשון צדיק
וחבואתי מכסף נבחר גם משער שמת נשמת לו בנין הפעיל שהוא חשמת ירך
לא נמצאו כספרי החבור ואינני יודע אם נמלטו למחבר או לסופר הראשון כי
אין מצל השגגה והשכחה עכ"ד.

ונראה מזה וגם מהקדמת הפרחון כי מתצרתו הוא הוא ההעתקה
מוס' השרשים לר"י עם החסרונים הנזכרים מר"י אבן תבון, וגם מקלח
דברים מוס' הרקמה מאלו צו מקום, אבל העתקתו לא תואר ולא הדר לו

¹ הלאנ"ע בלאז יסוד עורה כתב „מספר ספריו עשה" והחכם טונק לאלה כי
שיסוד עורה וחסר צו התיבה עשרה.

² השיר הזה העתק החכם דוקעס טוקובן אחד מספרי ר"ד אפסנהיים.

³ נעתק טבכ"י צוואדיקאן להחכם טונק מאת יערכעט רעמאן.

⁴ ר"י אבן תבון בעקדמתו לרקעה הזכיר טענו ס' העקור.

ביחוס העתקת אבן תבון. ורד"ק העתיק אף הוא במכלול ובשמיים יבנה
 וכלליו וקיצר במכלול במקום שהאריך ר' יונה כמו באותיות השמות והבחינה
 והאריך במקום שקיצר והוא בשער הפעלים, וכן ציפוי סדורו ודרך השמות
 הפשיט רד"ק בגדי רקמה. וכל דבריו — מלבד שרשי הפעלים והשמות —
 באו בעירוביזא ולא סדר לעניניו. ואם ספרי הקמחים חשבו מאור ספרי
 ר"י וחופשה לא ניתנה להם עד היום הזה, בכל זה דברי ר"י נזכרים
 ועשו רושם בספרי הלשון למן היום אשר זרה שמשו על הארץ — מימי
 הר"י בן זלעם* (עד ר"ש מונרטי, וכל הפותרים דברי התורה על פי
 חכמת הלשון והגיון עלו בשעריו (שער בד — לה) ולקחו פרי חמדותיו. גם
 חכמי הקראים לקחו מפיו תורה כנראה מס' המצחר. והנה החכם
 האפדי הלך עם הר"י משער לשער ושקע דבריו באפדו כאבני חפץ
 ואמר: „ר"י העלה פנינים מים החכמה וחצר בה ספרים כספירים“, אבל
 השיג עליו בקצת יסודותיו ובפרט על כללי שמוש אותיות החוספות בשער ו'
 ועל חלופו מלה במלה בכחצי קודש בשער כ"ח, כי תהלוכה הלשון וגדרו
 והסכמהו לטבע הנמצא הם היו לר"י ליסוד בנינו, ולא לקח מעלה יהירה
 ללשון המקרא לאחר לא נמצא בדבריו לא חסיר ולא יתיר וכפל הדברים
 בדרך המליצה והשיר, ובזה האפדי נטה את אהלו מוחץ למחנט, כאשר
 כתבתי דבריו בהערותי ובהוספות. —

ואלה שמות החכמים והספרים המובאים בס' הרקמה:

רבינו מעדיה הפיתומי ראש הישיבה, וממנו: ספר חכמת הלשון —
 כתאב אללגה —; פתרון שבעים מלה — תפסיד אלבעין —
 והחכם דוקס המוניאו לאור מנא בהעתקתו תשעים מלה והחכם גייגר
 מנא ז"א (ראה בנײטטריקט שלו ח"ה 324); פרושו לס' יצירה.
 רב שרירא רב האי רב שמואל בן חפני ראש הישיבה, חפץ ראש
 כלה, מנחם בן סרוק, ר' יהודה בן דוד וספריו: אותיות הרפיון וספר
 בעלי הכפל, דונש בשם המשורר, אבו אלוליד בן חסדאי יצחק בן
 סהל, יעקב ובניו ר' יהודה בן חנינא. ר' יצחק בן כלפון המשורר והוא אשר
 נזכר לשבח מן אחרתיו בתחמוני פי"ח, אבו יוסף בן חסדאי, אזי שירה
 היתומה אשר הוציאה לאור החכם דוקס בנחל קדומים, מר יעקב
 החונג הליוני, ודברי תלמידי מנחם (126) בלי הזכרת שם (ראה בהוספות).
 ספר הקולות — כתאב אל מצותאת — (7) והביא ר"י מאמר ממנו
 בס' הקרוז והישר, העתקתיכו בהערה 3 עמוד 15, וכראה משם כי ר"י
 לא ידע שם מתכנהו.

* ר' יונה לא פתח שער עיוחד לטלות הענינים, אבל עניניהם ואופן תשמוזהם
 במלואים מפורטים בשעריו ור"י בן זלעם קצץ אותם איש איש במקומו וסידר אותם
 בספרו הקטן ספר אותיות הענינים.

מכתב

מהרב הנכבד החכם המפורסם מהר"ר שמואל דוד לוצאטו הי"ד מירא חכמה ודעת בעיר פאדובה.

לכבוד חלופי ומיוחדתי הר"ר רפאל קירכהיים, נרו יאיר שנעתיים, כשעז חלפי השמים, חמ"ן.
ברוך ה' אלהי ישראל, אשר לא הזנית גוֹלֵל, לחכמת אבותינו, ולזנית קדמונינו, ויקרא דרור לכל ספר קריאי, ולאשר בחשך חמ"ר דגלי, וילאו מעלפומיהם אשר גם כסתרו, ועלו טקנריהם אשר גם נקברו, הטונים הטונים, ספרי הראשונים, אמוראים וגמורים, פוסקים ומדקקים, עשרשים ומנאריים, וחוקרי מחקרים, ומגידי הקורות, ובעלי אירים וזמירות, תהי נרכת ה' על כל חכם לב העמל בהם להעתיקם, ומגילות הסעתיקים לזקקם, ועל כל נדיב לב אשר על כספו לא יחוס, להביאם לניח הדפוס, למען עיני החכמה יסון. ומי לנו גדול כר' יונה אבן גנאה, אשר היה חכם בחכמת הרפואה והפילוסופיה, וגדול בחכמת התורה והתלמוד והעמיק החיוב חקירתו ככל חלקי חכמת לה"ק, וככל חלקי ספרי הקדש, וכתב ספרים גדולים ונכבדים, אשר היו למהלך ולתפארת כפי כל הקדמונים, וגם גדולי חכמי האומות כדורנו זה חשפו דבריו כעטמונים, ונשעו כספריהם כנעטי נעטנים.

חפץ כי לכב ר' יונה היה תמים עם אלהינו אלהים חמת, ולא היה מן הגוועים, על כן לא נמנע מלחוות דעתו על קלת מלות הנמלאת כספרי הקדש, אשר לפי דעתו היה ראוי להיות גם מלות אחרות, ורוא"ע (אשר כתב דברים אחרים הרבה יותר מזה קאים וערים) כתב כבטה טקיעות. משפריו כי ספרו ראוי להצדק, וזה היה בלי ספק אחת מן הסבות שלא נהפצו ספרי ר' יונה ולא נדפשו, וקאתם נאדרו (ראה עמוד 149).
ועתה נרוך החכם העני הר"ר דוב גאלרבערג אשר העמיק הכפר היקר הזה ספר הרקאה לר' יונה ומורגש ערית על ידי ר"י חנן חנון, מן הכ"י אשר בעיר פראג; וברוך החכם המפורסם, נדב נדיבות יען, הר"ר אברהם הכהן נ"י אשר פור נתן לבורך ההדפסה; וברוך חתה לה' ידירי היקר, אשר נחריאות וסקירה נפלאה החרת מנחשי הכפר כסערות מלאות בינה ותושיה, יראו משכילים וישעו. וברוך החכם העופל ר' שלמה מונק אשר סלל ופנה הדרך לפניך כשפרו עלא חכמה וכליל יופי על ר' יונה ואשר מדקקים קדמונים; ירחם ה' עלינו וזור עינינו ישיב לו, למען יאוב להאיר עינינו בחכמתו הרחבה והעמוקה, חמ"ן.

ואני חנוח אחרך ומלאתי את דבריך בחוספת קלת הערות כה וכה, ונרשימת קלת טעיות שנפלו נדפסו או ככ"י למען טהר מכל סיג וחלטה, מלאכת חביר המדקקים זלה"ה.

עמוד II גיטה י"ב, והתעקו בה עזק טעט כסין כמו כשכוק גם הנאר כי התעקו עמו. גם כי לא הרי העסק הכוח כעסק הזה, ור"י חנן חנון היה טעט פיד חנני (ואולי עזה נכדך שכו ר' שמואל לא היה נואג בו כבוד כראוי, כמו שהתרעם עליו כוואחתי) ואע"פ שלא היה נורח עלאון חכמים נשעת ההכרח (וכמו שהעיד למטה) מכל מקום כל מה שהיה יכול לתפוש נלאון המקרא היה עושה, וכן תראה למטה עמוד VIII א' ח, כשאתה, שאתה פקו כסין ולא כשמן, ונעטור XIV יחז כסין, לא ויח.ס.
עמוד 5 ולענין העסרה שהנחת כהערך נדף הזה, אין ספק חלפי כי מלות דתקנתא לתקנתא לא ענדינן חנין על פי דרכן ודברן של בעלי המסורות, ואין זו מסרה, אלא תוספת הטוגיה יעקב בן חיים, וידוע כי לא כל ההגהות הגליוניות מנעלי המסרה יאשו; ועל פסוק לא יהיה לך אלהים אחרים כתב בעל אור תורה: והמדפים כתב על מלת פמי בן דינו למאן דיליף רוח, ודברי רוח הן עכ"ל. הרי ענואר שהיה ידוע לו כי מה שכתב בגליון אינם תמיד דברי המסרה אך הם לפעמים דברי המדפים (המגיה כנ"ל). ואחר כך יונה חומר (עמוד מט) שנעלי המסורת הביאו הטלות שלא יתחב בנן הפתח נחשף, ולא העירו על סנת הדבר, הרי זו ראייה אין למעלה מענה שהטלות דתקנתא וכו' חנין מן המסרה, אבל כוספו אחרי זמנו של ר' יונה. וגם יעקב בן חיים חולי לא מלכו חמ"ן, אבל לקח אותו עמ' הכרתון שכתב בריש דף ד': חון מן ויאצר וי"ד כי כבר נאמנו מן

ויהאמר יולד ותקנתא לתקנתא לא עבדינן, ובסוף חלק הדקדוק כתב: הוי יודע כי המקרא לא תשנה המלה אני שיכויין כגון ויתמר וילך וכו' ודומה הוא למה שאמרנו תקנתא לתקנתא לא עבדינן ע"ל. סוף דבריו מוכיחין כי לא מלא כן במסרה אבל הוא (הפרחון) אחר שלמד הדבר מספרו של ר' יונה, מדמה ענין לענין, ואומר כי זה דומה למה שאמרנו (בתלמוד) תקנתא לתקנתא וכו'. וכבר עטף בזה גם בעל סייג לתורה, והביא (דף יב) מלות דתקנתא וכו' כאלו הן דברי המסרה.

לשערך לתקנתא המסרה בפילוסופיאה היונית הביאתו ליד עמנו בעניני גזרת העלות, כי חזק אצלנו הוה קודם תמיד למורכב, וח"כ השם המופשט המורה על המקרה לבדו הוה קודם לשם התאר המורה על העלם ועל המקרה יחדיו, ולפיכך אמר כי אצלנו כגור מופלה וקודר עקדרות וחלטן מאלמנות יקב"ח מן קרחת וגנח מן גנחת, וכן כל כיוצא בזה, וכל זה יבא בחכמת ההגיון, המדברת על המושכלות (בעגריפֿעֿעֿעֿ Idee) בחכמת מה אכן בעלמון, ולא יבא בחכמת הלשון המדברת על המושכלות בחכמת הולאתן בדבור. והנה המדקדק ישיב לנעל ההגיון ויאמר: מעקום שנת; חס הפשט קודם למורכב חס כן חלטן קודם לחלטנות. כי חלטנות הוה חס מורכב מן התאר חלטן ומן ה"ח המורה על המקרה המופשט מנוסחו, וחפל קודם לחפלה וחכס לחכמה, כי חפלה וחכמה כוללים ה"ח נוספת, המורה גם היא לפעמים על המקרה המופשט מהעלם. ומה לי חס הקדרות היא מואכל אחד פשט, והשאר היא מואכל מורכב מעלם ומקרה? הנה להיות המקרים בלתי עומדים בעלמם, ולא יתראו לנו חלף מחוברים עם נוסחיהם, היה בהכרח שני חס התכוננו תחלה על המקרה המחובר לעלם וקראו לו חס, והוה חס התאר, ואחר זמן הפשיטו המקרה מנוסחו וקראו לו חס, והוה חס המקרה; ומהו נמשך כי שמות התאר חס על הרוב יותר פשוטים משמות המקרה, כי תחלה חסור ואח"כ שחרות, ותחלה חסור חס ואח"כ חכמה. והנה חס המקרה גזר משם התאר, הפך מה שאמרת. וזו רחיה גדולה על היות הלשון המלאה בני חס, ולא בריאת הבורא; שאם היתה הרכבת העלות פעולת הבורא, היה עושה כדברך, והיה גזר המורכב מן הפשט, והיה עושה שמות המקרה בלי חס פות נוספת על אותיות השרש, ומהם היה בוסק שמות התאר בחופפת קצת פחותות שמויות — וגם השמות המורים לא על המקרים חלף על העלמים כגון זור, חמור, נגד, למר, חס לדעת ר' יונה בלתי גזורים, זולתי שמות בני חס, כגון שמוען לוי יהודה, והאפרי חסר כי שמת גלעד והמעלה ואתן העור וזולתם. והאמת הוה כי לא היה לו לר' יונה להוילא מן הכלל שמות בני חס, אבל היה לו להבדיל בין חס דבר, המורה על כל חשי המין בזה, כמו שהם אור חמור נגד למר, ובין חס פרטי המיוחד לחי חשי המין, כמו שהם שמוען לוי יהודה גלעד והמעלה וחזריהם. כי חמס כשאלו בני חס לקרוה חס לחס מיוחד או למקום מיוחד, לא הולרכו להעליף לו חס חדש מעל וכל, אבל קראוהו על שם חיזה מפורע, או על שם תכונה פרטית שהיתה בחי החס והמקום ההוה, וזה אשר כזה הוה בהכרח גזר מעלה אחרת הנוגעת בלשון; אבל כשאלו לקרוה חס לכל הנהמות והעופות ולכל חיבריהם ולכל הלמחים והמתכות והחכמים, ולכל שר העלמים המפורחים בעולם, ועדיין לא היו יודעים תכונות העלמים ההם, יתכן שהולרכו לחדש לכל אחד מהעלמים חס חדש ובלתי גזר מעלה אחרת. ועם כל זה חין להכחיש שקלת משמות העלמים חס גזורים מעלות אחרות; אבל דעת רבים מחכמי הגוים, החומרים כי כל השמות גזורים מן הפעלים, היא נעלה בלא ספק. והכונן כי יש שמות בגזורים מן הפעלים, ויש פעלים הגזורים מן השמות, ויש שמות ופעלים הגזורים מן הקולות אדם מוילא מפיו בטבעו, לפי מעמד גופו ונפשו, ויש גזורים מן הקולות שאפופת אר סביבותיו משמיעים לאוזניו.

באמר פֿעֿל'ה וכו'. גם כאלו ר' יונה הולך בשיעורו שהפשט קודם למורכב, ולפיכך המקור המורה על הפעולה בלי הגבלת חס זמן, הוה לדעתו יותר קדמון מהמלות המורות על הפעולה עם הגבלת זמנה חס עבר ואם עתיד. אבל חסו רוחים בהפך בהרכבה לאונות, שהמקור חסנו החלף היותר פשט מהפעל, כגון בחרטית המקור מן הקל יס בראש חס נוספת פֿעֿל'ה, ובאחר בנינים יס נוספו ה"ח מוספת יקֿפֿעֿל'ה להקֿפֿעֿל'ה, וכלאון רומי יס נוספו אותיות RE וכלאון פרס ואשכנזי אות נו"ן. וכלהק הלווי הוה העלה היותר קלרה בין מלות הפעל (פֿעֿל'ה לֿד' רד), והעבר יותר קלר יותר קדמון מן העתיד, כי יקֿס' יס חס נוספת, ולא כן פֿעֿל'ה.

עמוד 8 שיעה לא לכנימה (מ"א ו ל). חגב ריהמא לא רחית כי מלת לפנימה
 היא כחובה ניווקאל מ' י"ו אחר מלת אליהמה, ואין כוונת ר' יונה על הפסוק אשר
 ליבת, ולריך למחוק (מ"א ו ל), כי אמנם מלת לפנימה אין בה ה"א נוספת אחר אומיות
 הכנוי, כמו שהוא הענין במלת אליהמה. וכאן שכת ר' יונה להניח מלת גוייתיהנה
 (ניוקאל ט יא), שיש בה ה"א נוספת אחר הכנוי י"ו, ויש עוד ה"א נוספת אחר כס וכן
 באומיות השמו: הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ
 המ"ם דגושה והה"א נלררי כמו בכנוי הנפטר הַהֲשִׁיחַ. ואחר שאלנו הַהֲשִׁיחַ וחציהם,
 ולת הַהֲשִׁיחַ הַהֲשִׁיחַ, רחוק הוא מה שר' יונה אומר שיתכן לוטר ג"כ אלהימו ורגלהמו והדומה לזה.
 גם שיעה ט' וי"ג הוא עושה היוד שרשית במלת יש, והמ"ם שרשית בלפשו, ולדעתו
 גם יען גם למען משרש שָׁרַח, עיין משתל שמות כא י.

גם שיעה י"ט חמיית עביר תחת גַּעְבִּיר איננה השנת הדבר אל עיקרו, כי המלה
 מעיקרה לא היחה אלא כני"ח, וכיוצא מלשון ויאכלו מעבור הארץ, ואמרו שאלם עושה
 דבר מה מעבור דבר מה, כגון ויולא עמו בשאון ויתן להם חלכות גויים מעבור ישמרו
 חקיו, והכוונה כדי שיכואהו מעמשהו הפרי הזה, והוא שיצמרו חקיו, ואח"כ הרחיבו שמו
 המלה, ואמרוהו גם בטקומות שפין הכוונה על הפרי העמיד, אלא על הפכה הקודמת, כמו
 בעבור פתחה עכרי. ויתכן ג"כ שאמרו לפעמים עבור תחת מעבור, כמו שאמרו רחצונה יפנו,
 במקום בראשונה, שח ימים עשה ה' במקום בשעת, וכן בלשון המשנה יָלַל תחת בגלל.

גם שיעה כ"א הוא גזר זולתי משרש ילח, והיו"ד נוספת, ולדעתי המלה נגזרת
 מן זול"א, כי כמו שאמרו לילא וילא תחת לז"א, כן אמרו ילי תמורת בילא, ואח"כ
 אמרו ילי תמורת ילי, וכן אמרו זולתי תחת זול"א, ושם זול"א כמו יאשר לו, (כי
 זי נגזר מן הארמי ז'י שענינו יאשר), ואח"כ השמישו לפעמים היוד ואמרו זולתי, והנה
 לא נאשר זולת דלת עם הארץ, ענינו לא נאשר דבר שאינו דלת עם הארץ. ואח"כ
 הרחיבו שמו המלה, ואמרוהו במקומות אלא ילדק זה הפירוש הזה.

עמוד 10. ר' יונה גזר פדיש מן פהדיש, כלומר מה דעתך בעשותך הדבר הזה
 וגויניוים באולרו גזר מדוע מן פהדיש (quid edoctus?), ואיוואלד דקדוקו (עמוד 592)
 מפרש מה ידוע, מה נודע לך ומה נראה לך. וכל חלה דברי הכל, כי אמנם שמו
 מלת מדוע איננו לדעת הפכה התכליתית (causa Finalis) אשר תשיה את רצון
 העושה (כי זה שמו מלת למרה), אבל הוא לדעת הפכה הפועלת (causa efficiens)
 חץ היה שניה הדבר הזה, כגון מדוע לא יבער הפכה, מדוע ביצח רכנו לכוח מדוע
 אחרו פעמי מרכבותיו (עיין אולר הארשים לכן וזש), ואין כאן עקום כלל לשאלת מה
 רחית, זו מה דעתך. ודעת גויניוים היא בעלה ג"כ מלד אחר. והוא כי ידע יקרא הדבר
 הנודע, לא האיש היודע (edoctus), ואיוואלד תקן זה ופירש מה היה ידוע לך, כלומר
 מה רחית — וסוף סוף מה היא גורת מלת מדוע? לא ידענו.

עמוד 12 שיעה י"ג וי"ג לאשמת העם טעמו על דרך אשמת העם. הפירוש הזה
 הכל הוא (והוא הפירוש הסי שהניח ראב"ע), והכונן באופן שאשם העם, שמשלת כהן
 הגדול גורמת עושה על העם, וזה יתכן להצינו בחדק משני פנים, אם שהעם נואש עין
 מההיגיו ועכש על ידם, כמעט כי הנחת עלי ועל מומלכתי תשאה גדולה, ואם (בפירוש
 רש"י) ששם תלוים בו שיכפר בעדם ויתפלל עליהם, ואם הוא עלמו חוטא, כרי הוא
 מקולקל, וכפרתו ותפלמו לא תועיל להם.

גם שיעה ט"ו וי"ו ושאו בדרך מלרים, ר"ל על הדרך שעשה במלרים. כך פירא
 גם יונתן והש"י ורד"ק, ולדעתי הכוונה בדרך מלרים ממש, והואו הוא מרהקה עלך כוז,
 ועלך אזור שטע עליו שלא להלחם אחר, וזו אשר בלבו להתחוק מיושלים, וזו ככה
 ה' את מצנהו. והנה ישעיה אומר כי ה' יעורר אנו על אזור, ויטה מטהו על ים סוף
 וישא את האנו על אזור בדרך מלרים, כי משש יבא עליו מרהקה. והכרי מעוה בדרך
 מלרים. כנגד מה שאמר למעלה (פסוק כ"ד) ומטהו יא עליך בדרך מלרים, כי אזור
 בא על יהודה ללכת משם מלריטה, וה' הביא עליו אויב נורא בדרך מלרים, ואינו מלך
 מלרים שהיה נבזה בעיני פנתרי, וזהיה דעתו לעלות עליו ולכבו, אבל הוא עלך כוז
 שהיה מפורסם בדור ההוא בגדולה וגבורה.

מבוא השערים.

עמוד.	שער.	עמוד.	שער.
	כ	I	הקדמת המהר"ם
135	במחבר ובנפרד ובזכרון מה שישתנה ומה שלא ישתנה	IV	הקדמת המחבר
137	כא שער הסמיכה היחשית	1	א על חלקי הלשון בכלל
	כב זכרון ההבלעה ושעמה ומאיזה ענין התחיבה	5	ג בזכרון מוצאי האותיות וספור קצת מה שמחידות בו
140	כג ממה שבחרו בו להראות יותר מהבלע ולהשלים יותר מחסר	7	ד זכרון המעט בשרשי השמות והפעלים ומלות המעט והשב שבהם
147	כד הקבוץ והמשנה	8	ה דעת האותיות השרשיות והנוספות באור רבעני האותיות החוספות וזכרון מקומותם
148	כה מה ששמשו בו בחסרון	10	ו אות ש. ל
150	כו ממה שהוסיף בו לנחץ ממה שאין צורך בדברים אליו	12	ז
168	כז ממה שנשנה לצרך או דומה לצרך	20	ח
175	כח ממה שנאמר במלה והחמקבו זולתה	25	ט
177	כט שער אחר ממנו	27	י
194	ל זכרון כלל ממלות זרות יוצאות חוץ מן ההקשה	28	יא
195	לא נזכר בו ענין הורות	29	יב
206	לב מן ההפוך	30	יג
207	לג מן המוקדם והמאוחר	31	יד
212	לד ממה שהובא מן הדברים על הרחוק לא על הקרוב	35	יז
214	לה בשאלה לדעת	37	ה
218	לו נזכר בו משפטי האשאלה לדעת	44	ז באור תמורת קצת האותיות בקצתם
221	לז ההודעה והסתם	50	ח כמה שישתנה תנועות מן קצתם
222	לח בלשון הזכר ולשון הנקבה	52	ט שער אחר מרתמורה
224	לט ממה שנהגו בו הנקבה מנהג הזכר		י זכרון רב בניני השמות המוספים ואשר אינם מוספים הנגזרים ואשר אינם נגזרים
229	ע ממה שנהגו בו הזכר מנהג הנקבה	53	יא ידיעת הבנינים ומקצבם בפעלים
230	עא ממה שנאמר בלשון אחר לזכר ולנקבה	55	יב בניני רב שמות הרבעים
231	עב ממה שאמרוהו בלשון הנקבה בעבור הפעלה	74	יג בניני רב שמות החמשיים
231	עג הא כנוי הנקבה שאיננה במעמד	76	יד כולל בשמוש בדרך קצרה
232	עד שער המספר	77	טו זכרון מה שיקרה בפעלים ובשמות אשר תבאנה בהן אות הגרון
232	עה בהודעת המספר	97	יז בזכרון התעבירות הפעלים והמקורים
238	עו שער אחר ממנו	107	יח הכנויים
239	עא באורים והשגות והוספות	109	יט זכרון משפטי ואו העמוף
240		118	יט שער הסמיכה
		120	

תקונים •

אחלה את פני הקורא לתקן את השגנות והשבושים הנמצאים בספר על פי התקונים האלה ועל פי התקונים אשר תקן החכם שד"ל.

תקון.	מעות.	שורה.	עמוד.
ואמר עוד	ומאמר עוד	29	V
אנשיה	אנשים	15	VI
רבוחינו	רבוחי	16	"
נבעה	בועה	21	"
תראה	התרא	1	VIII
ממנוע מה שאין בו מנועה ומלדחות וגו'	ממנוע	10	"
כאשר עשו העבריים	העבריים	10	IX
ושאמל	ומשאל	21	"
ולדקעא	ולדקעלו	23	"
לעבר	ללעבר	24	"
ז"ל ספכת חלונגל על חלונגר		15	X
סימן הפרוד לפני החיכה כמרו ז"ל לאחריה		15	XI
הפעמים	הפעלים	16	"
שוכב השמוש	שוב השמוש	18	"
בעלי הכפל	פעלי הכפל	10	XII
מהשרש	מהשריש	13	"
קחנו	לקחנו	15	"
איננו טורח	אינם טורח	2	XIII
חלקיו	חלקיה	"	"
ואותיות גדולים ואותות		21	"
מעיר	מיער	1	XIV
אלתנקה	אלתנעיה	8	"
החבורים	החברים	23	"
ואל אליהמה לפנימה נליון חמד וכן לקמן 40 שורה 6		28	8
להערה 2 וגם סודכ לו ר"י לקמן 221			9
ר"ל ספרד הם דברי העמנו		26	11
דה"כ יכ ג	דה"כ יכ ג	7	13
אל האל	אל אאל	8	14
	סימן () תמחכ	21	19
והביח	תחיל אות ב וז"ל ב. והביח	18	31
ויסע	ונסע	1	33

עמוד.	שורה.	טעות.	חקון.
34	11	ואמר לא	ואמר לך ראה לקטן 217
46		סוף אוח ה חסר הליון	„ראה במכלול קטג“
51	24	בעברות המדבר לריך להוסיף ראש המקרא אל חלן הלילה והוא עיקר ההקשה	
68	35	בן אמרי	בן עמרי
86	2	בהערה 2 מתחלף למות במאזנים וז"ל:	ונלמות ז"כ כמות ר' חסדאי הלוי
95	2	כי איש	כי אין
102	14	ז"ל: וכן אם תהיה הא הפעיל נופלת על אוח גרונת	
109		בהחרו ודעוהן	ורעוהן (וראה 177)
124	22	ז' לנקד אָבֵל	כבר אָבֵל מצרים
"	23	אָבֵליו	אָבֵליו
145	2	יבטל החקון [אביעור] וז"ל בירמיהו הענחתי (ירמיה כע כו)	
157		בהערה 2 ז"ל וכן פי' רד"ק	
159	21	ולהקדרמים	ולהקדרמים (ז"א יג כז) וההערה שם נטלה
194		נשאף בהערה לריך להוסיף ראה לעיל XI ושם כתיב המענה ג"כ ראה הואט מלאון ערני	
217		בהערה 1 ז"ל: וכ"כ ר' יונה לעיל 34 גם ז"ל שם „ואמר לו“	
208	9	ז"ל: מלבר נשי בני יעקב [שעורו לבר מנשי יעקב כמו] לבר מאיל	
"	10	ז"ל: הוא חרות על הלהות [שעורו חרות הוא] חותר נא בקיר [שעורו נא חתר בקיר].	

חקונים מן החכם שר"ל.

עמוד V יטה 1 ומונה בסחורתו, ז"ל ומונה את עלמו בסחורתו (ענין הונאה ומרמה). או יסיף (ננין הסעל) VI 15 מהנכתם ז"ל והנכתם. שם 20 עאי טעמו ז"ל מאי טעמא. שם 22 נכתו — נכתה. שם 25 נעו — נעיו VII 22 על פי — על פירוז. VIII 10 ההתקשות — התקשות. שם 13 ושראוהו ז"ל ישראוהו, והכוונה שם לפעמים אשי כחכמה אומרים דבר נכלא שדשוהו מדעתם. או פירוז נחמד שפירשוהו דבר שזין בו נפקותא לענין דינא, אבל אינו עסקים עם מה שנכלא במדרש ובאגדה, הקנאה מביאה את התקנאים להתעולל עליהם ולומר כי החדוש ההוא הוא חולק על דברי רז"ל. — שם 15. אותם מאמרות, ז"ל מאומרי, כלומר התקנאים מונעים ומרחיקים את עמי הארץ מזוהם החכמים האומרים כדברים ההם (הנלתי עסקימים עם המדרש) וגורמים להם למחוס החכמים ההם. כך חקנתי מסכנה, ואח"כ עיינתי באוריגניאל ובהעתק החכם מונק, ורתיתי כי ז"ל מאַפְּתָה. —

שם 32 כלאים פי' ז"ל פ"ב. IX 10 האשי — השיעי 24 אינהו — אינהו. X 11 רלו לומר — רלוני לומר. שם בהערותך נדפס בטעות מאכת, וז"ל מאכת. XI 7 ורלונו זיוו העלות, ז"ל ורלו. 21 ועמד כפזר עמדו לריך לקרוז וַיִּפֶּד. שם. להנאות — להנאות. 24 תשינס — תשיגני. XII 4 נופלת — נופלות. 19 המחסר — המחוסרים. 22 רלו לומר. ז"ל רלוני לומר. XIII ועורו ז"ל ונעיר. 23 ולכל — וכל. 24 ועי שרואה הקדמתי לר' יהודה: הוכנס מי שרואה אשני נותן קדימה לר' יהודה אש"פ אסיח נותן קרוז חלני, ואני ערוסם אותו על אשר התחכמים הקדמונים עמנו.

שם 26 כפליאנו ז"ל הפליאנו, והכוונה עשינו דבר זר ובלתי נכון.

שם 27 טענה לריך לקרוז טענה, והכוונה כי לפי מה שמייח הלקו והטענה, כוח (ר"י חיוג) טענה נדרכו וכו' מכל אשר היו לפניו.

XIV יטה ר' עכנד על הזמן ז"ל ספד הזמן, והכוונה על המלכות והדוחק שהזכיר למטה. שם יטה י' וחס זטה ז"ל מה. שם יטה יז עלמו ז"ל על עמי.

הקדמת המתרגם.

ולשמוע פקח אוון כברה
יסוד דקדוק במחברה חמודה
ולמליץ לכן שאול יהודה
לסמכני כפי רוח נדיבה
להחלהך ברחן כרחכה
עבודתי זכרה לי לטובה

אחי מוסר קנה בינה ולמרה
למודים ערכו לך מערכת
ישלם אל גמול טוב למחבר
רצני אל ותן לי עז והבה
והורני נחיב חכמה וכינה
ועורני ולצדקה חשב לי

(השיר הזה בכ"ו פארים 490 a. F.)

אמר המתרגם. ברוך (אתה) יי אלהי ישראל, אשר לא השכית לחכמה גואל, רורש. להבין דרכה ודעת נתיבה שואל; ואם מעט דורשיה, ומטו ידי שוחריה ומבקשיה, ותרי כאשה געולה וענוכה, ואשת כסילות בעולה ואהובה, ויום יום האולת הרה ויולדת, והחכמה עקרה ואיננה נפקדת, ויד הסכלות חוקה ורגל השכל מועדת, ואם התבונה, שכולה וגלמודה, חוללה ומרודה, יצאו בניה, ופסו אמוניה, וספו מביניה, תחת היוחה דגולה מרכבה, מגברת חילים וצבא, ותלך האולת הלך וגבור והחכמות היו הלך וחסור, ויותר טהמה חכמת הלשון אשר היא ראש לכל החכמות, וסלם אל כל המעלות הרמות, ואם איננה קודמת במנין היסודי, היא הארץ העמודי, וקודמת בסדר הלמודי, פרצו אוילים גרדיה, והורירו לארץ שעריה, וקרקרו קירותיה, וערו יסודותיה, ושברו בריהיה ודלתותיה, עד ררח חומותיה, והסיגו גבוליה, והשחיתו יכוליה, ושונגים שנו טעמה ושועלים חבלו כרמה, כרמה הסמדר, ופריה פרי עץ הדר, נחמד למראה ולהשכיל, וטוב למאכל ולהאכיל, ועבמו ארחותיה, ועיתו נכותותיה, ועקלו נחיתותיה, ועכחו מלוחיה וחיכותיה, ויתעללו בה כרצונם, ויחידוה תחת לשונם, ושחחו דבריה הנעימים, ולא עשו עמה באמת ובחמים, כי לא הבינו אל פעולותיה, ולא הכירו מעלותיה, והיו מלעיבים באנשיה, ומלעיגים לנחליה ויורשיה, ויחשבוה כדברי ההנה אשר לא יועילו ולא יצילו, אשר על כן סרו מאחריה ואת מערכותיה, המה שרי צבאות ישראל חכמי גלות ירושלם אשר בספרד. וכראותם כי נעלמה ונבצרה, ויקנאו לה כי נסתרה, וגלו תעלומותיה, ובצרו חומותיה, והציבו גבולותיה, וסקלו מסלוחיה, ויסרו יסודיה, ובנו ביתה וחצו עמודיה, וגדרו פרצותיה, וקבצו נפוצותיה, והשיכו פזוריה, אל מושבותם, למשפחותם לבית אבותם. אך ארבעת ילדי הרפה רפחה רוחם מעליהם, ונעלמו מעיניהם, ובני שדה המכפלה לא באו ככפל רסנם, ולא נערו עליהם חננם. ואלה שהי המשפחות נסתרה מהם דרכם, ולא ידע אנוש ערכם, עד בא המורה הגדול מורה צדק, ומחזיק הבדק, מגלה עמקות החכמה, גבור חיל ואיש מלחמה, יודע דעת קרושים, יועץ וחכם חרשים, ר' יהודה. כן רוד המכנה חיוג ז'ל. ואשתכחה ביה חכמה יתירה, ורוח עצה וגבורה. הבין דרכם וידע מקומם, ועשה להם כאשר זמם, נלחם עמהם ויוכל, ומכל אשר היו לפניו שכל, משכם בעבותות תבונתו, ויביאם במסורת בריחו, ונגלו לו תעלומותם, ונחכנו לו עלילותם, וראה הליכותם, ובא עד תכונתם, והכיר מעבריהם, ועמד בסודיהם והושיכם על כניהם, והניחם על מכניהם, והרים מכשול מדרכיהם, וישר הדורי מדלכיהם, ורפא הרוסי בניניהם, ומתם פרוצי עניניהם.

ותשלם כל מלאכה עכדת הקדש, על ידי שומרי משמרת הקדש, בעזרת נאדר
 בקדש. ואחריו באו שני שרי צבאות ההכמה, ככה גדול ויד רמה, רבנא שמואל
 הלוי הנגיד שר צבא ישראל ז"ל והחכם המורה ר' יונה המכנה מרון בן
 גנאת. ויצאו בעקבותיו, וישאו מדברותיו, ויאור להם כאורו, ויהיו גבורי כח להבין
 דברו, ויתאורו חיל למלחמה, להוציא לאור תעלומה, ויהיו מנצחים במלאכה, וערכו
 בה מערכה לקראת מערכה, וחבן מלחמותם ודכריהם, הלא הם כתובים על ספריהם,
 ונוזרים בחבוריהם. ואחר אשר שכחו המלחמות, ונראה להם במלאכה עז ותעצומות,
 חבר החכם ר' יונה מחכרת ברקדוק לשון הקדש וחלק אותה לשני חלקים; האחד
 קרא ספר הרקמה והשני קרא ספר השרשים, כלל בהם רוב הליכות הלשון
 וענינו וכנינו וסכותיו ועלילותיו ומוצאיו ומוכאיו ומסך על ספרי ר' יהודה בשתי
 המשפחות הנוכחות ולא זכר מהם בחוץ ספריו כי אם קצות דברים כמקום הצרך.
 והספרים האלה חברים בלשון ערבית בלשון העם אשר היה יושב בקרבם, כי כן
 היו רוב חבורי הגאונים והחכמים בכל מלכות ישמעאל, בעבור שהיא לשון רחבה
 וצחה ולא יחסר המדבר כל בה ולשון הקדש אין בידנו סמנה כי אם הנמצא
 בספרי המקרא ואיננו מספיק לכל צרך המדבר, ועוד שאין ההמון מבינים אותה
 כי אם היחידים, וכל בני דורם היו מכירים בלשון ערבית, ועל כן בחרו לחבר את
 דכריהם בה. אך בני גלות החל אשר בצרפת ובכל גבול ארץ אדום אינם מכירים
 בלשון הערבית ויהיו להם הספרים האלה כדברי הספר החתום ולא יכלו להגיע
 אליהם כי אם אחרי העתקתם אל לשון הקדש. וזה כמה שנים נדבה רוח החכם
 ר' משה בר שמואל הכהן בן גקטליה אותו והעתיק את שני ספרי ר' יהודה
 בן דוד הנוכרים בלשון הקדש לאחד מחבריהם ומבני נשיאיהם והיו בידם למשמרת
 לאוח ולמכרת עד אשר בא החכם ר' אברהם בן עזרא כארצותם ועזר להם
 גם הוא בענין הוה בחבורים קצרים, כלל בהם דברים נחמדים ויקרים, וגם החכם
 ר' יצחק הלוי גלוה אליו וחבר להם ספר המקור אסף בו כללים מועילים
 בשם: הלשון וכנינו הפעלים, ומאו נטו קצתם אחרי המלאכה הזאת והתעשקו בה
 עשק מעט. אך פנעתי מהשוקדים על דלחותיה, אשר שמו אותות אוחותיה, אנשים
 החלו לדרשה, ומעטו מעם דכשה, וכאשר ראו כי אורו עיניהם, ונפקחו אוניהם,
 נמשכו אחריה. ונכספו לעמוד על ספריה, ועלי שמו פניהם, להעתיק להם את
 שני הספרים האלה והרכו עלי רעים, למלאכת את שאלתם, ולעשות את בקשתם,
 והם פגעו בי, עד אשר הטו את לבבי, ואני ידעתי כי העברה ככרה והמלאכה
 קשה בעבור הדברים אשר זכרתים כבר כפתיחת העתקה ספר חוכות הלכות אשר
 יצטרף אליהם המעתיק והדברים ההם עם קצר הלשון קשים להעשות כי אם על
 ידי תחבולה גדולה ומחשבה ארוכה לבעבור סבב את פני הדבר, משני קצותיו
 וחבר. וכאשר המכמתי לעשות רצונם נהגתי בהעתיקה הזאת המנהג אשר נהגתי
 בהעתיקה ספר חובות הלבבות והעתיקה ספר תקון מדות הנפש וחולתם מן
 ההעתיקות אשר העתיקתי, ולא נמנעתי מהשחמש בלשון רכותינו ומבנות כבניניהם
 במקומות אשר לא הייתי יכול בהם לנטות מעליהם כפי אשר שמה מחשבתי בפי
 בעת ההיא, וכניתי גם כן במקומות מעטים בנינים שאינם נמצאים במקרא, אך אינם
 חוץ לדרך הסברא וההקשה, עשיתי זה בעבור הרחק המביא אליהם במליצה, כי
 קצר הלשון הנמצא בידנו דוחק את המעתיק להרחיב מעט גבולו ולרשת משכנות
 לא לו כדי שיובן ענין מליצתו על אפניו ותכנותיו, כי ראיתי אשר טוב למעתיק

לרחוק עצמו מעט בכנינים, מאשר ידרף אחרי המלות ויסתם הענינים, כי החפץ הנרצה מן ההעתיקה הוא הגעת המליצה על אפניה מן הלשון אשר יעתיקה ממנה אל הלשון אשר יעתיקה אליה ושלא ישחנה בה כי אם הלשון לברה, אך ישאר הענין כאשר הוא ככחו אז וככחו עתה, ואינם יכולים להוהר כזה כי אם המשכילים הנאמנים בשתי הלשונות ואשר כח כהם לרעה לעשות, כל שכן בהעתיקה לשון הקדש, ומלאכת עבדת הקדש כי פעמים רבות באו המעתיקים, וישנו דברים עתיקים, וישלחו יד כספרי החכמים, וישחיתו דבריהם הנעימים. וישימום סחומים וחומים, האלהים ישימו מהנוהרים בדבריהם, הנשמרים מחמאת פיהם. ואל יאמר הקורא בספר הזה בלבו בקשות עליו מליצה או ענין כי לשון ההעתיקה סתמחהו והיא העלימתה כי הנו רואה אשר ספר עליו מחברו מעמק דבריו ורחק רכיו ודקות ענינו כאשר הוא אומר בפתיחתו, והמעמקים בחכמת לשון הערב מן העבריים והמיריים בה יודעים את זה. ואמר במקום אחר, ואשר יועיל כחכמתנו זאת תועלת גמורה הוא אשר יסיר העצלה מעליו ולא יקוץ ויהיה איש מוסר ושכל טוב משכיל ומבין ויהיה כטבעו ומוסרו הראשון נבחר מהרכה בני אדם. וגם אמר עוד, ואני יועץ למעיין כספרי זה שלא יניח לקרא ספרי ר' יהודה ומה שקדם לנו אנחנו מן הספרים בענין הזה. ואמר על ספר ההכלמה כי לא יוכל המעיין בחכמה הזאת לעמד בלעדיו. וסדרתי הדברים האלה הנה בעבור שראיתי קצת אנשים אשר אינם יודעים לקרא מלות הספרים לברם מבלי רב, ימלאם לבם להבין דברי החכמות מבלי מורה, וכאשר לא יבינו הדברים הם תולים בקשי לשון ההעתיקה ואינם תולים בקצר דעתם וחסר בינתם, וזאת אולת גדולה וגאווה, כל שכן כאשר ישנו המלות ויסלפו התיבות, ואין ספק כי בהשהנות המלות ישחטנו הענינים כי הם הנושאים והמה הנושאים ודומים כזה למי שנאמר עליהם חטאת פימו דבר שפחיתו וגו'. ואני מבקש מן המעינים כספרים האלה שאם ימצאו בקצת מלות ההעתיקה טעות שיבינו שהיתה מחמת שגגה וטירת המחשבה שיחקנה וידונוני לזכות כראותם כי הטעות היא לא עברה עלינו בעבור קצר בינה וחסר הכרה, כי אם מפני השגגה וטירת הלב במליצה, כל שכן עם שגרת הלשון הערבי בפנינו וזכרנונו יצונו לפנינו ונגד עינינו בעת העתקתנו. ואפשר שחיה מחשבתנו טרודה במלאכה ונביא לשון זכר במקום לשון נקבה או לשון יהודי במקום לשון רבים או הפך זה והרומה לו ממה שהיה בן כלשון הערבי ולא שמנו לבנו עליו מפני המרוצה וטירת המחשבה עם ארך המליצה. ומן הדין לדוננו לזכות כזה וזכרנו לו בעבור מה שאמרנו, כי באגרת קטנה שחשב הכותב ההכחם חקרה הטעות מחמת השגגה וטירת הלב, כל שכן במלאכה ארוכה וקשה כזאת. והאלהים יורנו דרך הישרה ויהננו שפה כרורה וזה החלי כדברי המחבר אחרי אשר אשאל מאלוה דאמצה והעזר.

עזרני אל נוחן חכמה	במליצת ספר הרקמה
הנחן ליעף כח	ולאין אונים ירכה עצמה
כימי חרפי דתך על פי	ובשרעפי תהיה שומה
ורצה נדבות פי וסלח לי	על כל עון ולכל אשמה.